

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента**  
**на дисертацію Ларченко Ірини Володимирівни**  
**«Психологічні детермінанти працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності», представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія**

**Актуальність дослідження.** Питання працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенних чинників є надзвичайно актуальним і досі не повністю розкритим у психологічній науці. Особливо важливим є дослідження аспектів надання підтримки випускникам у період їхнього входження на ринок праці, коли вони стикаються зі значними стресовими навантаженнями. Актуальність цього дослідження обумовлена сучасними викликами, зокрема пандемією COVID-19 та воєнними діями, які суттєво впливають на можливості працевлаштування молодих фахівців. Стресогенні фактори, такі як психофізіологічне навантаження, нестабільність ринку праці та економічні труднощі, знижують мотивацію до працевлаштування та ускладнюють адаптаційні процеси у випускників професійно-технічних навчальних закладів.

Необхідність розробки ефективних заходів, спрямованих на стабілізацію психоемоційного стану, розвиток стресостійкості та підвищення самомотивації, є надзвичайно важливою. На сьогоднішній день недостатньо досліджені аспекти негативного впливу стресогенних факторів на працевлаштування випускників професійно-технічних закладів та відсутні ефективні програми психологічного супроводу, які могли б підвищити готовність до професійної діяльності в умовах стресу.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.**

Поставлені завдання дослідження логічно пов'язані з метою і забезпечують її досягнення. Обрані методи, включаючи теоретичні, емпіричні та статистичні підходи, повністю відповідають визначеним об'єкту та предмету дослідження. Логіка дослідження чітко простежується у всіх його етапах, від формулювання завдань до висновків, що забезпечує цілісність та завершеність роботи.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох основних розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, а також наведено інформацію про їх апробацію та впровадження.

Методологічні засади дослідження є обґрунтованими, а теоретична база відповідає досліджуваній проблемі, що дозволяє ефективно вирішувати поставлені завдання. Робота виконана у відповідності до вимог МОН України та включає анотації українською та англійською мовами, вступ, аналітичний огляд наукової літератури, власні дослідження, які органічно взаємопов'язані і формують структуру дисертації, висновки, список використаних джерел та додатки.



*Перший розділ* дисертації представлений як теоретична частина, яка ґрунтується на аналізі значної кількості наукових джерел. Дисертанткою здійснено дослідження взаємозв'язку психологічних детермінант та стресогенних умов діяльності, що впливають на процес працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів. На підставі цього було розроблено схему впливу стресогенних чинників на мотивацію до працевлаштування.

Особливої уваги заслуговує розроблена здобувачкою модель працевлаштування в умовах стресогенності. Структурованість викладу матеріалу та чітка логіка в межах розділу демонструють високий рівень наукового мислення здобувачки, а також її глибоке розуміння методології наукового дослідження. Висновки розділу обґрунтовують необхідність подальшого дослідження нерозкритих аспектів проблеми, що підтверджує актуальність та значущість подальшої наукової роботи в цьому напрямі.

*Другий розділ* дисертації присвячений аналізу результатів емпіричного дослідження психологічних детермінант працевлаштування випускників в умовах стресогенності. Дисертанткою встановлено, що адаптивність, стресостійкість, локус контролю та емоційний інтелект є ключовими факторами, що впливають на успішність працевлаштування. Окрім цього, значущими є мотиваційна структура, професійні інтереси та рівень психоемоційного виснаження, які суттєво впливають на професійні рішення випускників.

Особлива увага в дослідженні приділена статевим та віковим відмінностям. Виявлено, що жінки активніше беруть участь у тренінгах з розвитку професійних навичок, тоді як старші випускники демонструють більш стратегічний підхід до працевлаштування, активно шукаючи роботу та беручи участь у мотиваційних заходах. Ці результати підкреслюють важливість врахування вікових та гендерних особливостей при розробці програм підтримки для випускників у сучасних умовах стресу.

*Третій розділ* дисертації присвячено розробці та змістовному аналізу «Комплексної програми психологічного супроводу для підвищення мотивації до працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів». У розділі представлено детальний аналіз впровадження цієї програми, результати якого підтверджують її ефективність. Програма передбачає інтеграцію різних методів психологічного впливу, які спрямовані на ефективне підвищення мотивації до працевлаштування серед випускників професійно-технічних навчальних закладів. Оцінка ефективності впровадженої програми показала її успішність під час апробації.

Загальні висновки дисертації є ґрунтовними, повністю відповідають поставленим меті та завданням дослідження, а також всебічно відображають отримані результати. Висновки характеризуються системним підходом до вивчення феномену мотивації до працевлаштування в умовах стресогенності та мають важливе значення як для практичної роботи психологів, так і для наукового середовища. Вони виступають чітким резюме теоретичного аналізу та емпіричного вивчення досліджуваної проблеми.

Дисертантка продемонструвала високу самостійність у розробці наукової проблеми, здійснила глибокий теоретичний аналіз і отримала значущі наукові результати, які відрізняються новизною та мають як теоретичне, так і практичне



значення. Загалом, дисертація Ірини Володимирівни Ларченко виконана на високому науковому рівні, відповідному вимогам до наукових досліджень.

**Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів.** Авторкою вперше виявлено та ідентифіковано психологічні детермінанти професійного самовизначення випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності та їх сукупний вплив на процес працевлаштування. Здобувачкою визначено вплив статевих ролей та вікових особливостей на процеси професійного самовизначення та розвитку випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності.

**Емпірично визначено**, що стресогенні фактори суттєво впливають на ключові психологічні детермінанти, такі як активність, реактивність та емоційна стабільність випускників професійно-технічних навчальних закладів, визначено, що дані характеристики мають вплив на професійні рішення та загальну адаптацію до ринку праці.

**Теоретично обґрунтовано**, що комбінації індивідуально-психологічних особливостей та вплив стресогенних чинників, таких як пандемія COVID-19 та воєнний стан, відіграють ключову роль у формуванні процесу працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів. Така комбінація впливає на стратегії кар'єрного самовизначення, мотивацію та психоемоційний стан, зумовлюючи різноманітні траєкторії працевлаштування. Встановлено вплив факторів на статево специфічні відмінності у підходах до професійного розвитку та працевлаштування, а також на вікові особливості, що відображаються у зростаючому інтересі випускників до саморозвитку та навчання.

Дисертанткою уточнено ознаки психоемоційного виснаження випускників, такі як підвищення рівня тривожності, зниження самооцінки, емоційна лабільність, психосоматичні симптоми, порушення режиму сну та відпочинку, обмеження соціальних контактів і зниження мотивації до подальшого навчання та розвитку професійних навичок.

Здобувачкою поглиблено уявлення про рівень професійної адаптації та психоемоційної стійкості серед випускників професійно-технічних навчальних закладів залежно від їх віку, соціально-демографічних чинників та змін у зовнішньому середовищі. Авторка уточнила ознаки психоемоційного виснаження випускників професійно-технічних навчальних закладів, включаючи підвищення рівня тривожності, зниження самооцінки, емоційну лабільність, психосоматичні симптоми та інші прояви, які суттєво впливають на мотивацію до працевлаштування. Також уточнено вплив статевих та вікових факторів на рівень стресостійкості та мотивацію до працевлаштування, що формує специфічні стратегії професійної адаптації.

Дисертанткою розроблено та впроваджено «Комплексну програму психологічного супроводу для зростання мотивації до працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів», яка спрямована на зниження рівня психоемоційного виснаження та підвищення стресостійкості серед випускників, і ефективність якої було доведено емпірично. Цей аспект дослідження вносить важливий практичний внесок у підвищення рівня працевлаштованості випускників професійно-технічних навчальних закладів в



умовах стресогенності, що є актуальним у контексті сучасних соціально-економічних викликів.

У рамках «Комплексної програми психологічного супроводу для зростання мотивації до працевлаштування ВПТНЗ» розроблено методичне забезпечення, яке на етапах проведення включає: «Алгоритм дії психолога при консультуванні ВПТНЗ», «Алгоритм дії психолога на етапі діагностики», «Коротке інтерв'ю для ВПТНЗ для оцінки мотивації та професійної готовності», «Коротке інтерв'ю для ВПТНЗ для оцінки стресостійкості», «Бланк оцінювання мотиваційного профілю та професійної адаптації ВПТНЗ», «Бланк оцінювання стресостійкості ВПТНЗ», «Індивідуальний план дій професійного розвитку та мотивації ВПТНЗ», «Коротке інтерв'ю для ВПТНЗ для оцінки ефективності програми психологічного супроводу в контексті професійної адаптації та стресостійкості після участі в програмі», «Бланк оцінювання впливу програми на психоемоційний стан ВПТНЗ після участі в програмі», «Коротке інтерв'ю для ВПТНЗ для оцінки стресостійкості після участі в програмі», «Бланк оцінки стресостійкості ВПТНЗ після участі в програмі», «Діагностику психологічної структури особистості».

**Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.** За результатами дослідження опубліковано 8 публікацій: 2 у фахових виданнях України, внесених до міжнародних науково-метричних баз даних, з яких 1 одноосібно, 1 у співавторстві, по одному розділу - у двох колективних монографіях, чотири праці апробаційного характеру. Розроблені теоретичні положення та практичні рекомендації, основні результати дослідження, висновки повністю відображені у дисертації та наукових публікаціях на високому науковому рівні.

**Відсутність порушення академічної доброчесності.** Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при викладенні результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапах дослідження. Ці висновки підтверджують результати перевірки рукопису дисертації І. В. Ларченко за автоматизованою системою «UNICHECK».

**Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.** В цілому можна зазначити, що робота виконана на високому науково-теоретичному рівні. Проте, дискусійні питання, які потребують уточнення та пояснень.

1. Яким чином у дослідженні враховувався вплив зовнішніх факторів, таких як економічна нестабільність або рівень конкуренції на ринку праці, на мотивацію до працевлаштування випускників? Як ці фактори можуть взаємодіяти з адаптивністю, стресостійкістю, locus of control та емоційним інтелектом у формуванні професійної мотивації?

2. Авторка при аналізі впливу стресогенних умов на працевлаштування виявила, що високий рівень стресу призводить до зниження мотивації та ефективності працевлаштування. Це твердження є дискусійним, адже в деяких випадках стрес може мати стимулюючий ефект на мотивацію до роботи. Необхідно уточнити умови, за яких стрес має негативний вплив.



3. У розділі 3 бракує чіткого пояснення, як кожен модуль програми впливає на різні психологічні аспекти мотивації. Варто детальніше описати механізми дії кожного модуля.

4. У тексті дисертації зустрічаються орфографічні та стилістичні огріхи.

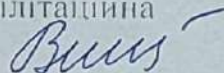
Представлені питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують її наукового і практичного внеску.

### **Загальний висновок:**

Дисертаційна робота Ларченко Ірини Володимирівни «Психологічні детермінанти працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів в умовах стресогенності» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених наукових студій відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Ларченко Ірина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Опонент:

доктор психологічних наук, професор,  
завідувач кафедри психології та соціальної роботи  
комунального закладу вищої освіти  
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна  
академія» Запорізької обласної ради



Віталій БОЧЕЛЮК

Проректор з наукової роботи  
та інноваційної діяльності  
Хортицької національної академії



Наталія ГОРДІЄНКО